

Emden – Norddeich

Het centrale plein van Emden ligt er ruim, winderig en ook frisjes bij op deze herfstdag. We zoeken en vinden een bus die ons naar een buitenwijk, richting waddendijk zal brengen. Ost-Friesland heet het hier. Hoezo Ost-Friesland? Het ligt inderdaad oostelijk van ons Friesland, maar dat is vanuit Nederlands perspectief bekeken. En dat is juist. Eigenlijk hebben we het van doen met een stuk Nederland. Het onvolprezen Wikipedia vermeldt dat Ost-Friesland in de vroege Middeleeuwen het woongebied werd van Friezen uit West-Friesland (gelegen in de huidige provincie Noord-Holland) en de tegenwoordige Nederlandse provincies Friesland en Groningen. We geloven het graag.

Dat Nederlandse verleden kent vele manifestaties. Wij staan even stil bij de persoon van Menso Alting. Weliswaar als katholiek geboren in Eelde, maar op latere leeftijd volledig toegewijd aan de reformatie. In maart 1595 speelde hij een grote rol bij een opstand van de gereformeerde burgerij van Emden tegen de lutherse graaf van Oost-Friesland, Edzard II. Alting, die hoopte dat Emden zich nauwer zou aansluiten bij de opstandige Nederlanden, hitste de bevolking op en ontpopte zich als politiek leider van de

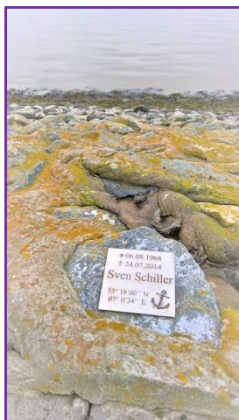
gereformeerden. De stad verklaarde zich onafhankelijk van het grafelijke gezag, waardoor deze zich niet meer met het stadsbestuur mocht bemoeien. Bij het verdrag van Delfzijl (15 juli 1595) kreeg Emden een semi-autonome status, los van het Duitse (of beter Pruisische) rijk en kwam onder protectie te staan van de Nederlandse Republiek, gegarandeerd door de aanwezigheid van een Nederlands garnizoen aldaar. Zo ging Emden, tot 1744 als vrije Rijksstad door het leven. Dat zegt google in elk geval. Vanaf 1744 was het weer onderdeel van het Pruisische rijk. Nog eenmaal, in de Franse tijd tussen 1806 en 1813, maakte Emden, als onderdeel van heel Ost-Friesland, deel uit van het koninkrijk Holland. Daarna was het over met de directe Hollandse bemoeienis. Ost-Friesland is nu voorgoed verloren voor Nederland, al kunnen

we er nog steeds goed wandelen.

Verrijkt met deze kennis vangen we onze tocht aan, om spoedig vast te stellen dat Emden volledig in de greep verkeert van de autofabrikant Volkswagen. In het begin van de jaren zestig van de vorige eeuw, streek dit bedrijf hier neer. Er werd een gebied van 200 hectare ingepolderd en op een groot deel hiervan verrezen de fabrieken waar kevers en andere automobielen werden geproduceerd. Inmiddels werken er 10.000 mensen en is Emden voor meer dan de helft van zijn

huishoudens direct afhankelijk van Volkswagen. Voor de wandelaar zijn de voordelen wat minder groot. Vanaf het stadcentrum nemen we de bus naar een verre buitenwijk. Van daar dwalen we wat in de omgeving van het Volkswagencomplex. Een onneembare vesting bestaande uit doodlopende wegen, slibdepots met erboven op windmolens en tijdelijke wegen opgetrokken uit betonplaten. We doen een zinloze poging tot liften. Iedereen heeft haast en wil naar huis. Maar dan toch, na een uurtje of twee van onverzettelijk doorgaan, bereiken we de stoere dijk die hier naar de naam Neuen Seedeich luistert. De pruttige vlakte van de Dollard ligt aan onze voeten. In een enkel hoekje is wat kwelderbegroeiing met voorzichtig paalwerk te vinden. Dan ook zijn er gelijk wat vogels. We kijken terug in de richting van de stad en hebben zicht op de haven. Niet niks. Grote schepen - nu ja schepen, meer varende kubussen - wachten op hun lading van duizenden smetteloos witte VW-golfjes die aan boord willen.

Dan wenden wij de blik richting ons einddoel voor vandaag, Greetsiel. Daar zullen we slapen. Ons eerste reisdoel is Knock. De dijk is wat saaiig. Gelukkig heeft een torenvalk zichzelf opgesloten onder een vee rooster. Met geen mogelijkheid weet hij tussen de spijlen door, te ontsnappen uit zijn kooi. Hoe is ie daar nou toch in Godsnaam in terecht gekomen? En, belangrijker nog, hoe krijgen we hem er weer uit? Dat laatste lukt uiteindelijk nog betrekkelijk eenvoudig. Met onze jassen drijven we hem in een hoek, weten hem in een jas te verwarren en als ie eenmaal boven de grond is en we de jas openen, dan is ie gelijk verdwenen. Rob spreekt over een mazzeltje. Voor hetzelfde geld hadden we het met een zeearend van doen kunnen hebben en dat is toch andere kost. Ik spreek hem niet tegen.

Wat verderop treffen we op een van de basaltblokken een metalen plaatje, 10 bij 10 centimeter. Hier wordt Sven Schiller herdacht. Ongetwijfeld, zo menen wij, is deze hier op 24 juli 2014 aangespoeld dan wel dood neer gevallen. Dat zegt de plaquette allemaal niet, maar wij vinden dat manmoedig sterven wel een mooie gedachte. Ongetwijfeld hebben we te maken met een soort held.

Ook nu is de werkelijkheid weer veel minder romantisch. Spoedig krijgen we tientallen van dit soort plaatjes te zien. Hier wordt de as der dierbaren uitgestrooid in het kostelijke water van de Dollard. Mensen begraaf toch uw doden! En leg ze veilig in de schoot van moedertje aarde! Bezoedel het water niet!

L: Emden en omgeving in 1901

R: Emden en omgeving ca. 2000

We staan even stil bij het gemaal Knock. Groot is het en vol van historie. Hoe lang al vecht de mens tegen het water? En hoe lang nog zal dat doorgaan? Dat wordt allemaal gememoreerd. Indrukwekkende plakaten en standbeelden die herinneren aan heldendaden en mannen uit het verleden, mannen van een grote voornaamheid.

De saaiheid van de dijk zet zich vervolgens weer in volle omvang voort. Met enig verlangen kijken we landinwaarts waar op korte afstand een weg loopt die langs pittoreske dorpjes voert. Zijn we standvastig of vervolgen we onze tocht, voor enige tijd via het achterland? Het weer werkt ook niet mee. Het is koud en winderig. We houden onszelf voor de gek met het idee dat er te Rysum vast een café open is waar men warme koffie en ander heerlijks serveert. Spoedig wandelen we door verlaten en koud boerenland. Toch ook wel sfeervol. In elk geval kent het meer variatie dan die eindeloze dijk, die ellendige lange rotdijk. Helaas, Rysum is verlaten om niet te zeggen uitgestorven. Geen koffie natuurlijk. Wel een Evangelisch Lutherse kerk van majestueus formaat. Op het kerkhof is nog plaats zat. Ondanks de onvermijdelijke monumenten en zerken der gevallen. Altijd maar weer die oorlogen: 1870 – 1871, 1914 – 1918 en natuurlijk 1939 – 1945. En altijd maar weer die vele doden. Het past wel bij het druilerige weer.

Terug naar de dijk! Daar immers dienen we te wandelen en standvastig te zijn. Een smalle landweg voert ons er naartoe. Het land zelf nat en klam. Oude populieren hebben takken verloren, de weg ligt ermee bezaaid. De sloten zijn messcherp geschoond en omzoomd met een wal van hoog opgetaste rietstengels. Eenzame huizen, een vervallen boerderij. Het dak half ingestort. Een trekker sleurt een enorme stronttank over een akker. Langzaam raken we in de juiste stemming om deze herfstwandeling te gaan waarderen.

We kruisen een verloren dijk en betreden weer nieuw, ontgonnen land, dat luistert naar de naam van Stort. Tja, wat zal hier allemaal gestort zijn? Ook in dit nieuwe land eenzame boerderijen, blaffende honden, geploegde akkers en alleenstaande populieren die hun armen de lucht in steken en om genade roepen. Een klein buitje trekt over.

Dan zijn we weer terug bij de echte dijk. Groot robuust en onoverwinnelijk, zoals overal elders. Ervoor, richting zee een kwelder die in cultuur is. Grasland met riet langs ontwateringsloten. En ook met honderden brandganzen. Een mededelingenbord vermeldt dat dit land in 1990 is ontstaan toen er 'baggergoed' (Baggergut) werd gestort. Juist ja, baggergoed, zeg maar baggerspul. Wat zal er allemaal voor smerigheid in hebben gezeten? Het levert voor nu een ruige

kwelder op, vol met ganzen en ander, klein grut. Ik informeer bij Rob wat er zo allemaal tussen zit? “Van alles”, zo luidt zijn antwoord. Ja, zo lust ik er nog wel een paar.

Gelukkig komt een mooie slanke vuurtoren in beeld. De Campener Leuchtturm, gebouwd in 1889 en bedoeld om de drukker wordende scheepvaart op de Eems, veiliger te maken. De toren is voorzien van een machtig hekwerk, deels uitgevoerd in solide gietijzer. De Duitse adelaar maakt indruk. Verder is er ook nog een informatiepunt met van alles over dijken en overstromingen, over golfhoogtes en Wellenaufbau. Over de oude dijk die slechts zes-en-een-halve meter hoog was en waar de golven met een hoogte van zes meter dertig in 1976 bijna overheen sloegen. Inmiddels is de dijk verhoogd tot zeven meter tien. En het volgende plan voorziet in een hoogte van acht meter. Daarna kan eenieder zeker rustig slapen. Wij wisten overigens niet van de tweede Julianenflut van 16 op 17 februari 1962, toen in noord Duitsland, vooral in Hamburg en omgeving, 340 mensen zijn verdronken. Het hek staat open en we maken een wandelingetje over het terrein rond de toren. Als we bijna weer terug zijn bij de ingang, verschijnt een overheidsdienaar “Wir sind am Moment geschlossen.”, is zijn wat merkwaardige constatering. Toch kunnen we er wel mee leven dat hij ons begeleid naar de uitgang. Nog eenmaal kijken we rond en stuiten op een wat ouder monument:

*Kein Deich
Kein Land
Kein Leben*

Volstrekt duidelijk en vergelijkbaar met een ander motto, dat we elders treffen: ‘Keen nich will dieken, de mutt wieken.’, heet het in plat-Duits. Wie niet wil dijken die moet wijken. Eigenlijk is het een verademing dit monument van de onverzettelikheden. Het heeft van doen met het echte leven. Het leven van harde werkers, dijkenbouwers en zeelui. Zo anders als al die andere informatieborden die ten dienste staan van de toeristen en die ons vertellen welke vogels er te zien zijn en hoe we ons dienen te gedragen. Wij wensen slechts monumenten die ons historische feiten tonen en manhaftige prestaties uit het verleden. En voor het overige zoeken we ons eigen padje wel.

Verder weer, met uitzicht over nog steeds een kwelderrand. Groepen kieviten, spreeuwen en brandganzen. In het zeewater dobberen tientallen wilde eenden en een enkele pijlstaart. Uitzicht over het achterland, een eentonige polder met hier en daar een nat en verkouden caravanpark, varkensfokkerijen en geploegde akkers. Van de zomer zal het er ongetwijfeld gezellig zijn. Maar nu: “Dit is toch wel het meest saaie stuk dijk dat we tot nu toe gehad hebben,” merk ik op richting mijn onafscheidelijke broeder Rob. Deze kijkt wat verwonderd: “Helemaal niet en zeker nu het avond wordt, wordt het er alleen maar leuker op.”

Nog niet is hij
uitgesproken of hij
verlegt zijn koers
vanaf de hoge dijk
naar de rand van de
kwelder, waar we, tot
onze verbazing een in
stoere klinkers en

basaltblokken uitgevoerde zomerkade vinden. Prima om over te wandelen.

En om mijn ongelijk nog meer te bewijzen besluit de Allerhoogste om de bewolking boven Eemshaven te doen optrekken. Hoe prachtig tekenen de silhouetten van de windmolens zich af tegen de bleke lucht. De bonkige elektriciteitscentrale staat er onverschrokken en robuust midden tussenin. Een zware bleek grijze rookpluim, ongetwijfeld veel te veel CO₂ bevattend, buigt naar het noorden af. Het is eigenlijk best mooi.

We verkennen de kwelder, nu dus vanaf de zeekant, vanaf de zomerkade. We pesten in elk geval een koppel reeën en een velduil op. Een vlucht van een paar honderd goudplevieren trekt over, droef fluitend. Zo, in het langzaam opkomend duister worden we toch nog intens gelukkig. Dan, terug op de dijk, een laatste monument, en ook nu weer voorzien van een spreuk:

*Das ist auch Landrecht; dass wir
Friessen eine Seeburg stiften und
Starken müssen, einen goldenen
Reif der um ganz Friesland liegt.*

Het is mooi geweest voor vandaag. We gaan vervoer richting Greetsiel zoeken en nemen een pad landinwaarts. Het is al vrijwel donker. Een koppel wilde zwanen trekt over en trompettert wat melancholisch. De windmolens weten van geen ophouden en draaien onverstoobar hun rondjes. Het donkere pad brengt ons naar het dorpje Groothusen. De bus naar Greetsiel is net vertrokken. We maken een vergeefs tochtje door het dorp. Ook nu weer zijn we op zoek naar dat verlossing brengende café en ook nu weer is het vooral stil en verlaten. Donker ook met slechts een enkele straatlantaarn. Het café is gesloten. Ouderwets, dat is het woord dat blijft hangen. Boerenhoeves omgeven door zwaar, opgaand geboomte van eik en zwarte els met een enkele kastanje. De weinige passanten zijn vooral onbevagen en vriendelijk. Al kunnen zij ons amper verder helpen. Men weet van geen bustijden of van cafés die geopend zijn. Alleen in het dorps huis valt wat leven te bespeuren. We steken onze hoofden om de hoek van een deur, waarachter voor de dorpsjeugd een les Engels wordt gegeven. Ook hier luidt de boodschap dat in Groothusen op dit moment niets valt te beleven. Maar, zo we willen mogen we wel in het belendende vertrek onze tijd doorbrengen, in afwachting van de volgende bus. Het kerkkoor begint pas om acht uur met haar oefenavond en ook die zullen geen bezwaar hebben tegen onze aanwezigheid.

Uiteindelijk weten we een bus te vinden die ons naar Greetsiel brengt. Daar vinden we rust en voedsel in hotel Hohes Haus. Zeer klassiek, dus net iets voor ons. Wat te eten? Onze keuze valt op Oldenburger Grünkohl mit Kochwurst, Pinkel, Kassler und Speck, mit dazu auch noch Bratkartoffeln. Bij voorbaat hebben we al last van het zuur dat we wegspoelen met Jever Pils mit Friesisch Herb. Het smaakt allemaal meer dan best, het vet druipt uit onze mondhoeken. Toch weten we levend onze slaappleats te bereiken.

tekst: theo bakker
foto's: rob strietman
foto's Menso Alting
en kaartjes: www